

2011. július 8. péntek
Bírák könyve 18

Dr. Hodossy-Takács Előd

Dán törzse új lakóhelyet keres

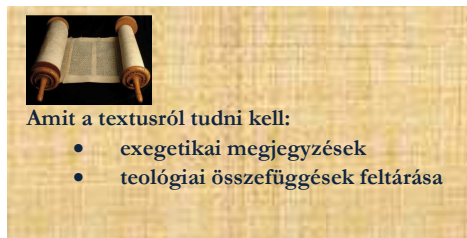
^{18,1}Abban az időben nem volt király Izráelben. - Abban az időben Dán törzse megfelelő területet keresett magának, hogy letelepedjék, mert addig nem jutott megfelelő örökséghez Izráel törzsei között. ^{18,2}A dániak elküldtek nemzetségükből öt férfit, legbátrabb embereiket Corából és Estáólból, hogy járják be és kémleljék ki az országot. Azt mondták nekik: Menjetek, kémleljétek ki az országot! Így jutottak el az Efraim hegyvidékére, a Míká házához, s ott megszálltak. ^{18,3}Mert amikor a Míká házában jártak, felfigyeltek az ifjú lévita hangjára, betértek oda, és megkérdezték tőle: Ki hozott téged ide, mit csinálsz itt, és mi dolgod van itt? ^{18,4}Ő azt felelte nekik: Ezt meg ezt tette velem Míká, megfogadott engem, és a papja lettem. ^{18,5}Ekkor azt mondták neki: Kérdezd meg az Istent, hogy megtudjuk: sikeres lesz-e az utunk, amelyen járunk. ^{18,6}A pap azt mondta nekik: Menjetek el békességgel! Gondja van az Úrnak az útra, amelyen jártok. ^{18,7}Azután továbbment az öt férfi, és elérkezett Lajisba. Látták, hogy a benne lakó nép biztonságban él, szidóni módra, nyugodtan és biztonságban, és nincs senki az országban, aki bánthatná őket, vagy uralkodnék fölöttük. Messze esnek a szidóniaktól is, nincs senkivel semmiféle kapcsolatuk. ^{18,8}Mikor hazaérkeztek atyjukfiához Corába és Estáólból, megkérdezték tőlük atyjukfiái: Mi hírt hoztok? ^{18,9}Ők így feleltek: Induljatok, vonuljunk föl ellenük, mert olyan földet láttunk, amely nagyon jó! Mit késlekedtek? Ne halogassátok az indulást, menjetek és vegyétek birtokba azt a földet! ^{18,10}Ha odaérték, egy olyan néphez értek, amely biztonságban él, és tágas az a föld mindenfelé. Bizony a kezeitekbe adta azt Isten! Olyan hely az, ahol nem hiányzik a világon semmi.

Dán törzse elrabolja Míká bálványszobrai

^{18,11}Fölkerekedett tehát Dán nemzetségéből, Corából és Estáólból hatszáz fölfegyverzett ember. ^{18,12}Fölvonultak, és táborot ütöttek Kirjat-Jearimnél Júdában. Ezért hívják azt a helyet Dán táborának még ma is; ott van ez Kirjat-Jearim mögött. ^{18,13}Majd tovább vonultak Efraim hegyvidékére, és eljutottak Míká házához. ^{18,14}Ekkor megszólalt az az öt ember, aki elment bejární Lajis földjét, és ezt mondták atyjukfiainak: Tudjátok-e, hogy ezekben a házakban van éfód és házibálvány, faragott és öntött bálványoszor? Ugye tudjátok, mit kell tennetek? ^{18,15}Ekkor betértek oda, bementek az ifjú lévita lakásába, a Míká házában, és békességgel köszöntötték. ^{18,16}A dániak hatszáz fölfegyverzett embere pedig elállta a kapu bejáratát. ^{18,17}Az az öt ember, aki elment bejární azt a földet, fölment, és behatolt oda, és magához vette a faragott szobrot, az éfódot, a házibálványt és az öntött bálványt. A pap pedig ott állt a kapu bejáratánál, a hatszáz fölfegyverzett ember mellett. ^{18,18}Amikor tehát ezek bementek Míká házába, és magukhoz vették a faragott szobrot, az éfódot, a házibálványt és az öntött bálványt, megkérdezte tőlük a pap: Mit csináltok? ^{18,19}Azok ezt felelték neki: Hallgass, fogd be a szád! Gyere velünk, légy a mi atyánk és papunk! Mi jobb neked: ha egy ember házában vagy a papja, vagy ha Izráelben egy egész törzsnek vagy nemzetségnek vagy a papja? ^{18,20}A pap megnyugodott, magához vette az éfódot, a házibálványt meg a faragott szobrot, és beállt a nép közé. ^{18,21}Azután továbbmentek, de az asszonyokat és a gyermekeket, a jószágot és az értékes holmit a menet élére állították. ^{18,22}Alig távoztak el Míká házától, amikor fegyverbe szólították a Míká házában és a háza környékén lakó embereket, és ezek nyomon követték a dániakat. ^{18,23}Kiáltoztak a dániak után, azok pedig visszafordultak, és azt mondták Míkának: Mit akarsz, hogy fegyverbe szólítottad embereidet? ^{18,24}Míká azt felelte: Elvittétek isteneimet, amelyeket csináltattam, meg a papomat, és elmentetek! Mi marad nekem? És még ti mondjátok nekem, hogy mit akarsz? ^{18,25}De a dániak ezt mondták: Egy hangot se halljunk, különben rátok támadnak ezek a nekikeseredett emberek, és akkor elveszítéd mind magadnak, mind házad népének az életét! ^{18,26}A dániak továbbmentek a maguk útján, Míká pedig megfordult és hazament, mert látta, hogy azok erősebbek nála.

A dániak elfoglalják Lajist

^{18,27}Azok tehát elvitték, amit Míká csináltatott, meg a papját is, aki nála volt. Azután rátámadtak Lajisra, a nyugalomban és biztonságban élő népre, kardélre hányták őket, a várost pedig fölperzselték. ^{18,28}Senki se menthette meg őket, mert Szidóntól messze estek, és nem volt senkivel kapcsolatuk, mert a város Bét-Rehób völgyében feküdt. Azután újra fölépítették a várost és letelepedtek benne. ^{18,29}Elnevezték a várost Dánnak, ősöknek, Dánnak a nevről, aki Izráel szülöttje volt. Azelőtt Lajis volt a város neve. ^{18,30}Azután felállították maguknak a dániak a faragott bálványt, és Manassé fiának, Gérsómnak a fia, Jónátán, meg az ő fiai lettek Dán törzsének a papjai, egészen az ország népének a fogságba viteléig. ^{18,31}Így állították fel maguknak azt a faragott bálványt, amit Míká csináltatott, és ott volt ez mindaddig, amíg az Isten háza Silóban volt.

Amit a textusról tudni kell:

- exegetikai megjegyzések
- teológiai összefüggések feltárása

Bírák 18. fejezet

Fejezetünk az előző történet folytatása.¹ Megtudjuk innen, hogy a vándor lévita jó helyet talált, viszont Dán törzsének a lakóhelye mindez ideig nem volt megfelelő, ezért került sor a dániták második honfoglalására, amikor észak felé húzódtak a Bét-Rehób völgy irányába. A fejezet szerkezete nem egyszerű. A Dániták honfoglalásáról szóló versek: 1–2, 7–13a, 27–29. Ebből az első két egység az előkészületeket, a kikémlést mondja el, az utolsó pár vers

magát a harcot. Ebbe a történetbe illeszkedik a Dán – Míká konfliktus: 3–6, 13b–26. Végül a fejezetet lezárja a szentélyalapítás elbeszélése, 30–31. vers.

1–2. Az elhatározás

Dán törzse Józs 19,41–46 szerint kapott területeket, igaz ez a lista kicsit szépséghibás. Beletartozik pl. Ekrón városa, amit aligha birtokolhattak Dániták.² Józs arról is tudósít, hogy „Dán fiai elvesztették területüket” (19,47), ezért Lesembe vonultak, elfoglalták, Dánnak nevezték el, és letelepedtek ott. Nincs okunk vitatni, hogy ez a tradíció és Bír 18 azonos gyökerű, Lesem és Lajis ugyanaz, a későbbi Dán városa fent északon. Miért vesztették el területüket? Ez nem derül ki, bár feltételezhető, hogy a filiszteusok határvidékén alkalmasint előfordulhattak konfliktusok. Bír 1,34 szerint „az emóriak a hegvidékre szorították Dán fiait, és nem engedték őket lejönni a völgybe”. Itt tehát nem a filiszteusok felelősek a migráció kényszeréért. Másrészt nyilván nem véletlen, hogy maga Sámson, a megelőző történetcsoport főszereplője, a népi hős karakterének klasszikus példája, Dán törzsből származott, sírja pedig a között a két város között feküdt, ahonnan a bátor férfiak útra keltek (Corá és Estáól).

3–6. A kémek Míká házában

A kémek Míká papjába botlottak. Ő igen készséges ember volt, így megkérdezi Istent, majd az Úr nevében biztosítja a kémeket: sikeres lesz az előttük álló út. Fontos ez a különbségtétel: mintha a kémek azt mondanák, hogy azt az istenséget kérdezze meg a pap, akit ő épp szolgál; a 10. versben is *'elohim*-ot emlegetik a dániták. A pap válasza innen nézve informatív felelet, hisz azt is tudatja, hogy ki az az Isten, akit ő szolgál.

Feltűnő, hogy a kémek az ifjú hangjára figyelnek fel, ami idegenül csengett efraimi területen; déli akcentussal szól hozzájuk a lévita.³ Ez a 12. fejezet incidensét idézi. A másik különlegesség, hogy a pap az arra vetődők vallási szükségleteit is szolgálja; tehát az, hogy ő Míká papja, nem teljesen „házipapot” jelent, hanem inkább arról van szó, hogy a vidék ura gondoskodik a területen felmerülő vallási teendők ellátásáról. Így a pap jósol az arra járóknak. Nem tudjuk, milyen technikával, mindenestre sikeresen, tehát lesz válasz az Úrtól (ez nem mindig történik meg: 1Sám 28,6), és a kijelentést az események is igazolják majd.

7–13a. A kémek sikere és jelentése

A kémek felfedezik, hogy Lajis népe békességben él, mindenkitől távol, „szidóni módra”, ami kettős értelmű: valószínűleg Szidóni uralom alatt, de egyben a szokásokat követve élnek. Vagyis nem szívesen háborúskodnak, inkább kereskednek, és békén művelik földjeiket.⁴ Ez igazán alkalmas terület, nyugodt, békés, elszigetelt. A törzsből a meghatározó harcosok nem is vesztegethetik az idejüket tovább. Nem valószínű, hogy az egész törzs mindössze 600 fölfegyverzett emberből állt volna. Persze a Héber Biblia számadataival mindig óvatosan bánunk, de mégis hangsúlyos, hogy ezek a férfiak Corából és Estáólból, Dán nemzetségéből (18,1 még a törzsről, *sébet* beszélt) kerekedtek fel. Jó lenne tudni, hogy a Sámson történet időben megelőzi-e elbeszélésünket, vagy későbbi annál. Az utóbbi esetben Sámson személye igazolhatná a vélekedést, hogy a dániták egy része a filiszteus partvidék közelében maradt, ami igen valószínű.⁵ Ennek a törzsnek a gyökerei valahol a messze ismer-

¹ A fejezet magyarázatában nagy vonalakban korábbi tanulmányom gondolatmenetét követem: „Légy atyám és papom” – Míká, az ifjú lévita és Dán törzsének vándorlása (Bír 17–18). In: *Orando et laborando. A Debreceni Református Hittudományi Egyetem 2004/2005. évi értesítője (467. tanév)* Debrecen, 2005. 135–145.

² Nelson, Richard D.: *Joshua*. (OTL) Louisville, 1997. 225.

³ O'Connor, M.: Judges. in: *The New Jerome Biblical Commentary* 1990. 143.

⁴ Soggin, J. Alberto: *Judges* (OTL) 1981. 272.

⁵ De Vaux, R.: *The Early History of Israel*. (mostantól: EHI) Westminster, 1978. 778.

retlenben vesznek el. Mindig kívülálló, nem véletlen, hogy Debóra éneke felrója, hogy a hadba vonulás helyett Dán a „hajóknál időzik” (5,17), ami egy meglehetősen furcsa megjegyzés. Mit keresnek a hajóknál? Maga Yadin a tengeri népek közé tartozó *danuna* csoportban keresi gyökereiket.⁶ Talán egyszerűen bérmunkások voltak, hisz eredetileg is a partvidék közelében éltek, könnyen magunk elé képzelhetjük a hajókat ki- és berakodó, terhet cipelő férfiak képét. Az előzőekből már kiderült, hogy Lajis népe Szidónnak dolgozott, miért lenne elképzelhetetlen, hogy az észak felé húzódó csoportok ebbe a tevékenységbe kapcsolódtak be, részben mezőgazdasági háttérként a kereskedővárosok mögött, részben bérmunkásokként, részben akár felfogadott tengerészekként?⁷

13b–26. A dániták és Míká

Amikor elérkeznek Míká házához, a szentélybe mennek, és magukhoz veszik felszerelését, majd a papot is, és elmennek. Míká hiába ered utánuk és éri be őket: tehetetlen a túlerő láttán, le kell mondania papjáról is, szentélye felszereléséről is. Felháborodása érthető, hisz az általa felfogadott lévita épp most mondott igent az első csábító ajánlatra. Maga az ajánlat („*légy a mi atyánk és papunk*”) is szép: gyanítható, hogy nem véletlenül szó szerint ugyanaz az ajánlat hangzik el itt is, mint korábban Míká szájából. Nem lehet véletlen ennek a formulának a használata, ahogy a házi-pap beiktatására alkalmazott formula is ismétlődik. Ha feltételezésünk helyes, ezek kötött, fix kifejezések, melyek mindig ilyen kontextusban lehettek használatosak. Egyúttal ez megmagyarázza azt is, hogy a nála egyértelműen fiatalabb lévitát, akit saját fiának tekintett Míká (17,11), miért ezzel a formulával hívja meg. Míká kesergése szerint „*isteneit*” vitték el a dániták, amivel jelzi a szerző, hogy az illegitim kultusz hely szükségyszerűen YHWH-tól is távol sodorja a kultuszban résztvevőket. Ez annál is inkább érdekes, mert nem sokkal korábban a pap határozottan YHWH nevében adott kijelentést.

27–29. A harc

Az új földet kereső Dán törzsének mély tradíciója van. Ez a tradíció ráadásul felvonultatja a honfoglalás-teológia valamennyi elemét. Van katonai felkészülés, kémeket küldenek ki, pontosan úgy, mint Num 13-ban vagy Józsué harcai idején. És megvan a szakrális preparáció is, megkérdezik az Urat, aki válaszol – csupán egy nagy különbség van. Látszólag Isten szerinti hódításról van szó, hisz az idegeneket ki kell irtani a földről. Csakhogy itt nincs szó *berem*-ről, és hangsúlyos, hogy békességben élő nép ellen vonultak. Lemészárolják Lajist, majd benépesítik, és Dánnak nevezik el; ez a város talán Tel Dan st. V.⁸ Dán erősebbnek bizonyult Míkánál is, Lajisnál is, a mészárlás a sikemi esetet idézi (1Móz 34).

30–31. A dáni szentély

A Míkától elhurcolt ember származása okán autentikusabban láthatta el a papi teendőket, mint bárki más – lehet ez bizonyíték a mellett, hogy már a korai időben is voltak léviták, vagyis kultuszra specializálódott, arra alkalmasabbnak vélt emberek.⁹ Alapítottak egy szentélyt, ezáltal (teológiailag) egy kis csoport hamis kultusza egy nagyobb csoport bűnévé lett. A negatív kicsengés megkérdőjelezhetetlen. Ez a történet egy bálvány és egy pap történetét kombinálja, majd a végeredményt kiegészíti egy polémikus etiológiával.¹⁰ Biztos fontos volt Míká személye, de sokkal fontosabb, hogy ezzel az elbeszéléssel a Bírák könyve tökéletesen hitelteleníti a Dáni szentélyt.¹¹ Dán első papja, Jónátán Mózes unokája volt – legalábbis addig a pillanatig, amíg egy ügyes kezű írnok egy aprócska *nun* beszúrásával Mózes nevét Manasséra nem változtatta a 30. versben. Ezzel aztán az, ami Dán törzsének büszke öröksége volt,¹² egycsapásra a legszegyenletesebb gondolattársításokat hívta életre.

⁶ Whitelam, Keith: Dan. *Anchor Bible Dictionary* (1992) 2:11, Avishur (*Encyclopaedia Judaica*. CD-ROM Edition. Judaica Multimedia (Israel) Ltd. Text: Keter Publishing House. 1997) „Dan”. Yigael Yadin cikke eredetileg: *Australian Journal of Archaeology* 1:9- (1968) ld. még Ahlström, G.: *Who were the Israelites?* 1986. Yadin szerint ők alapították Tel Qasilet – de Vaux ezt elutasítja EHI 781.

⁷ Aharoni, Yohanan (w. Michael Avi-Yonah, Anson Rainey, and Ze'ev Safrai) *The Macmillan Bible Atlas* (3. kiad.) Carta, Jerusalem 1993. 55., de Vaux EHI 779. Mindenképp elképzelhetőbb ez a kép, mint a Hule tavon hajókázó dániták feltételezése.

⁸ de Vaux EHI: St VII leég, St VI az utolsó Lajis; St V: Dániták építik fel. A kérdéshez ld. még: Avraham Biran: *The Collared-rim Jars and the Settlement of the Tribe of Dan*. In: Gitin, Seymour – Dever, William G.: *Recent Excavations in Israel, Studies in Iron Age Archaeology*. 1989. 71–96. (szerinte st. VI már Dán törzsének tulajdonítható)

⁹ Rehm, Merlin D. „Levites and priests” ABD 4:297–301.

¹⁰ Toorn, Karel van der: *Family Religion in Babylonia, Syria & Israel. Continuity and Change in the Forms of Religious Life*. Brill, 1996. 247

¹¹ Brettler, Marc: *The Book of Judges as Literature and Politics* JBL 108/3. 1989. 395–418.

¹² Vaux, R. de: *Ancient Israel: Its Life and Institutions*. 1961. 308; EHI 780.

Ez az a pont a Bírák könyvében, mikor kezd eluralkodni a káosz. A következő fejezetekben sorban egymás után bizonyosodik majd be, hogy mindig lehet még egy kicsit lejjebb menni. Itt annak vagyunk tanúi, hogy Izraelen belül is felüti fejét az ököljog, az erősebb egyszerűen elveszi a gyengébbtől azt, amit megkíván – és ebből a szempontból teljesen mindegy, hogy a megkívánt dolog egy a Biblia által elítélt, illegitim szentély papja és felszerelése. Ököljog van, mert Míká vagyonát nem az ellenség veszélyezteti, hanem egy északra vándorló csoport, aki mintha a honfoglalást akarná kiteljesíteni. De ez a honfoglalás mégiscsak más, mint a Józsué által vezetett harc, itt nem Isten jelöli ki az irányt és adja meg a parancsot, hanem egyszerűen alkalmatlannak kezdik érezni a nekik jutott területet. Ezt az alkalmatlan földet kapták – ezt kellett volna alkalmassá tenni! E helyett keresnek egy békés várost, ott rendeznek mészárlást. Arról sem feledkezhetünk meg, hogy a dániták kimondottan passzívák voltak a bírák eddigi harcaiban – az egyetlen Sámson kivéve, aki viszont sokkal inkább személyes sértettségéből, mint a szabadítás vágyával indult a filiszteusok ellen.

Amikor eluralkodik a káosz, a józan ész leghelyesebb, ha háttérbe vonul, és próbálja megvárni a pillanatot – az alkalmasat. Ezt a pillanatot reméli minden olyan ember, aki meghallotta a Hegyi Beszédben Jézus szájából elhangzó mondatot: „*Boldogok, akik békét teremtenek, mert ők Isten fiainak neveztetnek*”. Sokat hallottunk már ebben a könyvben arról, hogy Izraelnek védekeznie kellett az idegenek ellen. Ez így van, viszont nem feledkezhetünk meg annak a bizonyos éremnek a másik oldaláról sem: azért kell folyamatosan harcolniuk, mert saját bűneik miatt Isten kiszolgáltatta őket! Ebben a történetben saját magának lesz már ellensége Izrael – egyik csoport a másik ellen, és nem kellenek idegenek, hogy veszélybe sodorják őket. Van itt megragadható üzenet? Természetesen van. Isten azt akarja, hogy a problémák gyökerét oldjuk meg, és ne pusztán a tüneteket orvosolgassuk. Legyünk hűségesek – és akkor ő is hűséges lesz. Ragaszkodjunk küldetésünkhöz – és akkor nem lesz alkalmatlan a hely, ahol élünk. És legfőképp ne forduljunk gyilkos indulattal egymás ellen...